

ზები, დათვები და მკვლელები, რომელნიც მახლობელ ბუნაგში მოთავსდნენ. ბავშვებმა საშინელი შიში და მარტოობა იგრძენეს. მაგრამ ჩქარა მათ გამოქვაბულში შემოვიდა მთელი ხროვა მაიმუნებისა. მათ მოუალერესეს ბავშვებს, თან მოტანილი ტყიური ხილით გაუმასპინძლდნენ და ცეცხლი დაუთნეს. ბავშვებმა თქვეს: „რა ბედნიერებაა, რომ მაიმუნების გამოქვაბულში მოვხვდით, ვინაიდან სხვადასხვაგვარ მხეცებს შორის არ არის არც ერთი, რომელიც ისე გვგავდეს ჩვენ და ისე ალერსიანი იყოს, როგორც მაიმუნი“. გავიდა დრო და ყმაწვილები დავაყვადნენ. დედალი მაიმუნები მათთან დაწვნენ და დაორსულდნენ, მათ შვილები ეყოლათ. ჩქარა უფლისწულების ბედნიერებას ბოლო მოეღო: ისინი აღმოაჩინეს მეფის მიერ ყოველ მხრივ გაგზავნილმა მალემსრობოლებმა. მათ თან მოიყვანეს ცხენები, თან მოიტანეს აგრეთვე ძვირფასი ტანსაცმელი და საჩუქრები. მაგრამ შინ დაბრუნება მხოლოდ ერთმა უფლისწულმა ისურვა: მეორეში დასძლია სიყვარულმა თავის ბავშვებისადმი და თავისი მაიმუნი ცოლებისადმი.

არა ნაკლებ დამახასიათებელია არაბული „ბალავარიანის“ მეორე არაკი. ერთი დიდებული მეფე აღიჭურვა, რათა მეზობელ მეფეს შებრძოლებოდა და მისი სამფლობელო დაეპყრო. სხვათა შორის მან თან წაიყვანა თავისი ცოლ-შვილიც. თავდამსხმელი დამარცხდა და უკუიქცა. საღამოს ის თავისი ცოლით და შვილებით ერთი მდინარის პირას აღმოჩნდა და ხშირ ლელიანში დაიმალა უსაკვებოდ. ის ვერ ბედავდა საფარიდან გამოსვლას, ვინაიდან შორიახლოს მტრის ცხენების თქარათქური და ჭიხვინი ისმოდა. ბავშვები დაიმშნენ და ტირილი დაიწყეს. მესამე დღეს ერთი ბავშვი მოკვდა, ის მდინარეში გადაადგეს. მაშინ მეფემ თქვა: ჩვენ დაღუპვის პირას ვართ; სჯობია ზოგიერთი დაიღუპოს, ხოლო სხვები გადაარჩინენ. ერთ-ერთი ჩვენი ბავშვი მოვკლათ და საკვებად გამოვიყენოთ ჩვენთვის და ბავშვებისათვის; ველოდოთ, სანამ ღმერთი დახმარებას გაგვიწევს. ცოლი მეფეს დაეთანხმა, მათ ერთი შვილი დაკლეს და ნაჭერ-ნაჭერ შესჭამეს.

ამ არაკებიდან ნათლად ჩანს, რა უფსკრული სთიშავს ქართული და არაბული „ბალავარიანის“ ვარიანტების ზნეობრივ შემეცნებას. ამ ნაწარმოების ქართველი რედაქტორი ქრის-

ტიანული იდეოლოგიის საფუძველზე დგას, ამ იდეოლოგიამ კი ადამიანი რადიკალურად გამოსთიშა ცხოველთა სამყაროდან, ის ღვთაებრივი სახის და სულის მატარებელ არსებად აღიარა. არაბ რედაქტორს, როგორც ეტყობა, უკრიტიკოდ მოუღია ძველი ინდოეთიდან და ირანიდან მომავალი წარმოდგენა, რომელიც ადამიანს ცხოველის მახლობელ ნათესავად სცნობს. რაც შეეხება ცეცხლის აღმოჩენას ან გამოყენებას, ქართველი ერი ბერძნებსა და დასავლეთის სხვა ერებთან ერთად ყოველთვის ფიქრობდა, რომ ის ადამიანის პრივილეგიას წარმოადგენს. ჩვენი წინაპრების წარმოდგენით, კაცობრიობის კულტურის პირველ საფეხურზე დგას არა მაიმუნი — ადამიანი, არამედ პრომეთე — ამირანი, რომელმაც ცეცხლი ღმერთებს გამოსტაცა და ის პროგრესის იარაღად აქცია.

სულხან-საბა ორბელიანის „წიგნი სიბრძნე სიცრუისა“

სულხან ორბელიანი 1658 წელს დაიბადა ქვემო ქართლში, სოფელ ტანძიაში, ქალაქ დმანისის მახლობლად; ეს ქალაქი შუა საუკუნეებში მნიშვნელოვანი ეკონომიური და კულტურული ცენტრი იყო, მეჩვიდმეტე საუკუნეში კი თითქმის მხოლოდ ნანგრევებს წარმოადგენდა. სულხანის მამა ვახტანგი დიდი ფეოდალი და გავლენიანი ხელისუფალი იყო: იგი ქალაქ თბილისის მდივანბეგის თანამდებობას ასრულებდა, ხოლო მისი და როდამი ქართლ-კახეთის მეფე ვახტანგ მეხუთესა ანუ შაჰნავაზზე იყო გათხოვილი; როდამისაგან მეფეს ჰყავდა ვაჟები გიორგი, არჩილი და ლევანი, მამა ვახტანგ მეექვსისა.

სულხანმა თავის დროისათვის საუცხოო განათლება მიიღო ჩერ თავის მამის, ხოლო შემდეგ თავისი მამიდაშვილის, მეფე გიორგი მეთერთმეტის ხელმძღვანელობით. როგორც მისი ნა-

წერებიდან და ავტობიოგრაფიული შენიშვნებიდან ჩანს, მას შეუსწავლია სამღვთო წერილი, საერო ქართული ლიტერატურა, საქართველოს ისტორია და ძველ ბერძენ ფილოსოფოსთა ნაწერები, რაც კი მის დროს ქართულ ენაზე მოიპოვებოდა. თუმცა ის ამბობს, საფუძვლიანად მხოლოდ დედაენა ვიცოდით, მაგრამ უცხო ენების ლექსიკური მასალის შემოწმებაც შესძლებია.

როგორც ეტყობა, სულხანი მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა გიორგი მეთერთმეტის სამეფო კარზე. თავისი ლექსიკონის ბოლოში ის ამბობს, ვიყავი ერისკაცი წარჩინებული, სოფლის საქმეთაგან მოუცლელი. ამ მოუცლელობის მიუხედავად, მას ახალგაზრდობაში, დაახლოებით ოცდაათი წლის ასაკის მიღწევამდე უნდა დაესრულებინოს „სიბრძნე სიცრუის წიგნის“ შედგენა და მწიგნობრობის მოყვარული მეფის დაკვეთით მუშაობა დაეწყოს ლექსიკონის შესადგენად.

თავისი ცხოვრების მეორე ნახევარი სულხან საბა ორბელიანმა მღვლევარებით და ხიფათით სავსე ეპოქაში გაატარა. მაჰმადიანი მეფეების როსტომის და შაჰნავაზის დროს ქართლ-კახეთი შედარებით მშვიდობიანად ცხოვრობდა, როგორც სპარსეთის ვასალური სახელმწიფო. გიორგი მეთერთმეტე ტახტზე ასვლისთანავე შეეცადა, ქართლ-კახეთი სპარსეთის დამოკიდებულებისაგან გაეთავისუფლებინა და ეროვნული კულტურის შერყეული ტრადიციები აღედგინა. მას შებრძოლება მოუხდა არა მარტო შაჰთან, არამედ ქართველი ფეოდალების ერთ ნაწილთან და თეიმურაზ პირველის შვილიშვილთან, ერეკლე პირველთან, რომელმაც მაჰმადის სჯული მიიღო და ერანელი ჯარის დახმარებით შესძლო თბილისის ტახტზე დამჯდარიყო ნაზარ-ალი-ხანის სახელით.

სანამ ქართლ-კახეთში ერანოფილურ და ნაციონალურ პარტიებს შორის მკაცრი ბრძოლა სწარმოებდა, სულხან ორბელიანი ენერგიულ დახმარებას უწევდა ამ უკანასკნელს. ის არ შეშინებია მამულის კონფისკაციას, რითაც ნაზარ-ალი-ხანი თავის მოწინააღმდეგე ფეოდალებს სჯიდა; სულხანი ახალციხეში გადასულა თავის სიმამრსა ათაბეგ ხალი-ფაშასთან და უცდია მისი გადაბირება. გიორგი მეფის დამარცხების შემდეგ სულხანმა ნაზარ-ალი-ხანისაგან ამნისტია მიიღო და სამშობლოში

დაბრუნდა. მაგრამ პოლიტიკური ცხოვრების ცვალებადობამ სამოქალაქო ცხოვრების არე-დარევამ, მაღალი ქართველი საზოგადოების ზნეობრივმა დაქვეითებამ, როგორც ეტყობა, ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ორმოცი წლის ასაკს მიღწეულ სულხანზე, ის ოჯახს გამოორდა და საბას სახელით ბერად შედგა დავით გარეჯის მონასტერში.

ამ დროს სულხან-საბა ევროპელი მისიონერების შემწეობით უკვე კარგად იცნობდა კათოლიციზმს და ფარულად გადახრილი იყო მისკენ. როდესაც 1703 წელს ნაზარ-ალი-ხანმა, შაჰის ბრძანების თანახმად, ქართლის გამგებლობა გიორგი მეფის ძმისწულს ვახტანგ მეექვსეს დაუთმო, სულხან-საბამ აღვილად დასტოვა მონასტრის სენაკი და რეფორმატორი მეფის გულმხურვალე თანამშრომელი გახდა პოლიტიკური და კულტურული მოღვაწეობის ასპარეზზე.

ვახტანგ მეექვსის ნაციონალურმა პოლიტიკამ იქვიანობა გამოიწვია ერანში. 1712 წელს შაჰმა ვახტანგი ისპაჰანში გაიწვია და მას მაჰმადის სჯულზე გადასვლა მოსთხოვა. რადგან ვახტანგმა სჯულის გამოცვლაზე კატეგორიულად უარი განაცხადა, ის დატყვევებულ იქნა, ხოლო მის მაგივრად ქართლის მეფედ მისი ძმა — გამაჰმადიანებული იასე დაინიშნა, სულხან-საბა ორბელიანი, რომელიც ვახტანგს თან ახლდა ისპაჰანში, სამშობლოში დაბრუნდა, ხოლო აქედან ფარულად საფრანგეთში გაემგზავრა კონსტანტინოპოლის გზით, ერთი ფრანგი მისიონერის თანხლებით.

ევროპაში სულხან-საბამ დაახლოებით სამი წელიწადი დაჰყო; მან იქ ოფიციალურად მიიღო კათოლიციზმი. 1714 წლის აპრილში სულხან-საბა, როგორც ვახტანგ მეფის ელჩი, ვერსალის სასახლეში წარუდგა ლუი მეოთხემეტეს. თავის მოხსენებაში მან საფრანგეთის მეფეს გააცნო საქართველოს მდგომარეობა და სამასი ათასი ეკიუ სთხოვა ვახტანგ მეექვსის გასათავისუფლებლად. სამაგიეროდ აღუთქვა, რომ ვახტანგი ხელს შეუწყობდა კათოლიკობის პროპაგანდას თავის სამეფოში და აღებმციემობის გაჩაღებას საქართველოსა და საფრანგეთის შორის. მაგრამ სულხან-საბა ორბელიანმა არსებითად უარი მიიღო თავის წინადადებაზე, ვინაიდან ხანგრძლივი ომით სისხლდაცლილი და დავალიანებული საფრანგეთის მთავრო-

ბას იმისთვის არ ეცალა, რომ ხარკი გაედო შორეულ მაკმა-
დიან სახელმწიფოში დატყვევებული ქრისტიანი მეფისათვის.

საფრანგეთიდან სამშობლოში დაბრუნება სულხან-საბა
ორბელიანს აღწერილი აქვს მოგზაურობის დღიურის სა-
ხით. მასზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოუხდე-
ნია რომს, სადაც მას პაპი კლიმენტ XI უნახავს. ის ამბობს,
კუნძულ მალტაზე რამდენიმე ქართველი და აფხაზი ტყვე
შემხვდა ევროპელი ქრისტიანების მიერ თურქებისათვის წართ-
მეულიო; მათ დედა ენა კარგად იცოდნენო. ის დიდ ყურად-
ღებას აქცევს იტალიის კულტურულ ცხოვრებას. აგვიწერს
გენუის ბაზარს, ფლორენციის არქიტექტურას ან მუზეუმებს,
რომის მოედნებს და კატაკომბებს, პიზის დახრილ კოშკს,
სხვადასხვა ქალაქის ბიბლიოთეკებს, საავადმყოფოებს, თბოლ-
თა და სულით ავადმყოფთა თავშესაფრებს და სხვა. განსაკუთ-
რებით მძიმე პირობებში მოუხდა სულხან-საბას თურქეთში
მოგზაურობა: ჯერ გონიოს და შემდეგ არტანის მახლობლად
და ის ადგილობრივი ზელისუფლების წარმომადგენლებმა გა-
ძარცვეს, წაართვეს საფრანგეთის ელჩის მიერ გზის სახარჯოდ
მიცემული ფული და პაპის მიერ ნაჩუქარი ძვირფასი ნივთები.

ქართველმა სამღვდელთებამ მოინდომა სამშობლოში დაბ-
რუნებულ სულხან-საბას გასამართლება კათოლიკობის მიღე-
ბისათვის. ის მიიწვიეს საეკლესიო კრებაზე და პაპის გმობა
მოსთხოვეს, მაგრამ მიზანს ვერ მიაღწიეს: სულხან-საბამ შეუ-
დრეკელი ერთგულება შეინარჩუნა თავისი რწმენისადმი.

1719 წელს ვახტანგ მეექვსე ტყვეობიდან განთავისუფლ-
და და ისევ ქართლის სამეფოს ტახტზე ავიდა. მაგრამ მისი
მეფობა დიდხანს არ გაგრძელდებულა. ის დაუკავშირდა პეტრე
დიდს, რომელმაც კასპიის ზღვის სანაპიროების დაპყრობის
მიზნით კავკასიისკენ გამოილაშქრა კიდევ, მაგრამ ჩქარი
საომარი მოქმედება შეაჩერა და უკან დაბრუნდა. ამ გარე-
მობამ ვახტანგი აუტანელ მდგომარეობაში ჩააყენა გამძვინვა-
რებული ერანის და თურქეთის წინაშე. ის იძულებული გახდა
ოჯახისა და მთელი იმდროინდელი ქართველი თავადაზნაუ-
რობის და სამღვდელთების დიდი ნაწილით რუსეთში გადასახ-
ლებულიყო. მას თან ახლდა სულხან-საბა ორბელიანიც, რო-
მელიც მეფემ ასტრახანიდან თან გაიყოლა მცირე ამაღაში,

რათა პეტერბურგის მთავრობას წარსდგომოდა. მაგრამ დაღ-
ლილმა და დაავადმყოფებულმა სულხან-საბამ ვეღარ აიტანა
ხანგრძლივი და მძიმე მოგზაურობა და 1725 წლის იანვარში
მოსკოვის მახლობელ სოფელ ვსესვიატსკოეში გარდაიცვალა
არჩილ მეფის სასახლეში და იქვე დასაფლავებულ იქნა კარის
ეკლესიის ეზოში.

მწვითვარე ცხოვრების მიუხედავად სულხან-საბა ორბე-
ლიანის ლიტერატურული მუშაობა მეტად მრავალმხრივი და
საყოფიერი იყო. აქტუალური მნიშვნელობა არ დაუკარგავს
მის ლექსიკონს, რომელიც დღემდე საფუძველს წარმოადგენს
ქართული ლექსიკოლოგიისათვის, და „სიბრძნე სიცრუის
წიგნი“, რომელიც შეიძლება ქართული მხატვრული პროზის
შედევრად ჩაითვალოს.

„სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ ქართველი ერის საყვარელ სა-
კითხავს წარმოადგენდა მისი დაწერის დღიდანვე. იგავ-არაკე-
ბის, ნოველების, ზღაპრების, ანეგდოტების უმრავლესობა,
რომელიც ამ წიგნშია თავმოყრილი, ავტორს უსესხია ნაწი-
ლობრივ ჰინდური, სპარსული, სომხური, არაბული, ბერძნუ-
ლი, დასავლეთ-ევროპული იგავ-არაკების წიგნებიდან; ზოგი-
ერთი არაკი ავტორს ქართული ხალხური შემოქმედებიდან
აქვს აღებული, ბოლოს ზოგიერთი მის მიერაა შეთხზული.
მაგრამ როგორც ნაწერები, ისე შეთხზული სიუჟეტები ავ-
ტორს სრულიად თავისებურად დაუმუშავებია და ამიტომ
შეიძლება ითქვას, რომ „სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ ორიგინა-
ლური შემოქმედების ნაყოფს წარმოადგენს.

ზოგიერთ იგავ-არაკს „სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ ნოვე-
ლის ხასიათი აქვთ; ამ იგავ-არაკებში გასაოცარი რეალიზმი-
თაა ასახული ადამიანის ფსიქოლოგია ან ყოფა-ცხოვრების
დეტალები. გავიხსენოთ, მაგალითად, „გრძნეული ცოლის პატ-
რონი“. ამ საუცხოო მოთხრობას აღმოსავლეთში გადაცუ-
ვართ, ისპაჰანში ან ბაღდადში. ჩვენ თვალწინ ძველი სპარსე-
თი და არაბეთი იმლება თავისი ქარაენებითა, მერწყულები-
თა და ბაზრის მცველებით. შეუღარებელი ოსტატობითაა

გადმოცემული მაჰმადიანთა სამღვდლოების მეთაურის თვალთა
მაქცობა, როდესაც ის დღისით ქალაქში გამოდის, ორი წინ-
მავალი მსახური ცოცხით გზას უგვის, ვითომდა ცოდვა არ
ჩაიდინოს და რაიმე მწერი არ გაჰყლიტოსო, ღამით კი თორა-
მეტი ქურდისგან შემდგარ რაზმს მთელ ქალაქს აძარცვინებს,
საუცხოოდაა გადმოცემული აგრეთვე ქმრის მოლაღატე ქა-
ლის ფსიქოლოგია: ის სულიერობას ჩემულობს, დღისით ხუთ
ლოცვაზე ნაკლებს არ ამბობს, ნასვამი წყლით ხელს არ იბანს,
ხოლო ღამით, როდესაც ქმარი მახლობლად არ ეგულება, სი-
ყვარელს ეპატიჟება, მასთან ერთად იღბენს, მღერის და ცეკ-
ვავს.

აღმოსავლეთის კოლორიტი მრავალ სხვა არაკვიც კარგა-
დაა დაცული. გავიხსენოთ, სხვათა შორის, „უბედური დიდვა-
ქარი“ „ინდოელთა მეფის ვეზირი“, „ორი მოლა“, „რამაზანის
მთვარი“, „უსამართლო შირვან-შაჰ“, „ხალიფა და არაბი“,
„ქოსა და ყადი“, „ყადი და ჯორი“ და სხვ.

ზოგიერთ არაკს, პირიქით, თითქოს დასავლეთ ევროპაში გა-
დავყავართ. „იტალიელ მხატვრებში“ საუცხოოდ იგრძნობა
იტალიელი ერის სიყვარული რეალისტური მხატვრობისადმი,
რომლის ტრადიცია ამ ქვეყანაში არ შეწყვეტილა იმპერატო-
რების რომიდან დაწყებული დღემდე. დღესაც იტალიის ქა-
ლაქებში, გენუასა, მილანოსა, ვენეციასა, ბოლონიაში და სხვა-
გან მოქალაქეებს უყვართ თავიანთი ტალანების და დარბაზე-
ბის კედლების შემკობა დეკორაციული სურათებით, სადაც
პერსპექტივა ისე კარგადაა ნაგრძნობი, ისე რეალისტურადაა
გადმოცემული, რომ მაყურებელს ილუზია ექმნება და მას ჰგო-
ნია, ჩემ წინ ღამაზი ქუჩა იშლება, ან ფრინველებით საესე
ბადი, ან კიდევ მწიფე ყურძნის მტევნებით დაყურსული ტა-
ლავერიო. საფიქრებელია, რომ „იტალიელ მხატვრებში“ სულ-
ხან-საბა ორბელიანი ისეთ ამბებს მოგვითხრობს, რაც მან იტა-
ლიაში მოგზაურობის დროს თავისი საკუთარი თვალთა ნახა ან
უშუალოდ გაიგონა.

დასავლეთის სამყაროში გადავყავართ აგრეთვე „ცოცხლად
დამარხული კაცის და უსახოთ დიდი ადამიანების“ თავგადა-
სავალს. როდესაც „სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ თარგმანი 1895
წელს ინგლისურად გამოქვეყნდა, ერთმა ინგლისელმა რეცენ-

ზენტმა აღნიშნა, ეს მოთხრობა სვიფტის „გულივერის მოგზაუ-
რობას“ მოგვაგონებსო. რასაკვირველია, სულხან-საბა ორბე-
ლიანს არ შეიძლებოდა სცოდნოდა „გულივერის მოგზაურო-
ბა“, რომელიც მისი სიკვდილის შემდეგ დაიბეჭდა. საფიქრებე-
ლია, რომ ქართველ და ინგლისელ მწერლებზე ერთმა და იმა-
ვე ლიტერატურულმა წყარომ, შეიძლება „ათას ერთმა ღამემ“
და მისგან მომდინარე ზეპირმა თქმულებებმა იქონია გავლენა.
აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ „ცოცხლად დამარხულ კაცის
თავგადასავალში“ საკმაოდ თამამი ეროტიკული სცენები
გვხვდება, რასაც ავტორი სხვაგან საერთოდ გაურბის. ბოლოს,
დასავლეთის ქრისტიანული ქვეყნების — ბიზანტიის და საფ-
რანგეთის ატმოსფეროში გადავყავართ „სიბრძნე სიცრუის
წიგნი“ ერთ-ერთ საუკეთესო ნოველას — „კეისრის მაგისტ-
როსს“. აღმოსავლეთის უდაბნოების, აქლემთა ქარავნების,
გრძნეული ექიმების, მექრთამე ყადების მაგიერად აქ მღელ-
ვარე ზღვასა, გემებსა, დოსტაქრებსა, კეისრის მაგისტროსზეა
ლაპარაკი. მაგისტროსი ჰუმანისტური იდეალების მატარებ-
ლად გვევლინება, ის სახიერების გულმოდგინედ სამარტელს
გვაგონებს, როდესაც თავის პერანგს გაიხდის და შიშველ
სკვდარს ჩააცმევს, ან კიდევ როდესაც სახედრიდან ჩამოხტე-
ბა, ზედ საპყარს შესვამს და მას ერთ ფლურს მისცემს. ჰუმა-
ნისტური და ქრისტიანულია აგრეთვე ამ მოთხრობის ტენდენ-
ცია: მაგისტროსს სამაგიერო მიეზღვება მისი ქველმოქმედე-
ბისათვის და მის მიერ პერანგგადახურული მკვდარი, რომე-
ლიც ქრისტედ უნდა ვიგულისხმოთ, მას მოტეხილ და მოსაჭ-
რელ ფეხს მოუტრჩენს.

როგორც ცნობილია, „სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ ორი
ზნეობრივი ტენდენცია ებრძვის ერთმანეთს: პესიმისტური და
და მიზანტროპიული მორალის დამცველად საჭურისი რუქა
გამოდის, ხოლო ჰუმანიზმის დამცველად მეფისწულის აღმზრ-
დელი ლეონი; და აშკარად ჩანს, რომ თვით ავტორის სიმბა-
ტია ყველგან ამ უკანასკნელის მხარეზეა. მაგრამ უნდა ით-
ქვას, რომ არსად ავტორი აბეზარი მორალისტის და ჭკუის დამ-
რიგებლის როლში არ გამოდის, ის მკითხველს ანდობს ზნეობ-
რივი დასკვნა დამოუკიდებლად გამოიტანოს მისი არაკვიდან.

თუ თავისი „სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ სულხან-საბა ორ-

ბელიანს, როგორც ხელნაწერების წარწერიდან ჩანს, ახლო ვაზრობაში აქვს შედგენილი, დასრულებული სახე მისთვის, ყოველ შემთხვევაში, უფრო გვიან უნდა მიეცეს, როდესაც მას მრავალი ქვეყანა ჰქონდა ნახული; მრავალი ერის და საზოგადოებრივი წრის ადამიანებს იცნობდა და მათს ნაკლსა და ხასიათის თვისებებს გამოცდილი და ირონიული ჰკუის სიმალლიდან აფასებდა.

მკითხველის თვალწინ ყოველი საზოგადოებრივი წრის წარმომადგენლები გაივლიან: მეფეები და ვეზირები; დიდვაჭრები და აზნაურები, მოღებები და ყადები, საჭურისები და დავრიშები, გლეხები და ხელოსნები, მხატვრები, ექიმები, ჯამბაზები, მეკობრეები, და მათხოვრები. არ შეიძლება ითქვას, რომ მწერალი განსაკუთრებულ სიმპატიას ამჟღავნებდეს რომელიმე საზოგადოებრივი წრისადმი: ის უსამართლო ან თავის თავის გამაღმერთებელ მეფეებს ისევე თამამად დსციონის როგორც მექრთამე მსაჯულებს ან ფარისეველ სასულიერო პირებს. ხშირად ის ცხოველთა ეპოსს მიმართავს და, მაგალითად, იერუსალიმს სალოცავად მიმავალი მელის, სოფლის მაშენებელი ძაღლის და მამლის ან მდინარეს მიმდგარი კუს და მორიელის. კატის მიერ გაზრდილი ლომის და სხვათა სახით ღრმავაზროვანი სატირის შედეგებს ჰქმნის. ზოგიერთ არაკვი, როგორცაა, მაგალითად, „მეპატრონე და მეპარნე“, ან „ცალთვალა მეფე და მხატვარი“, ისეთი ზოგადი ადამიანური ურთიერთობა და ნაკლია ასახული, რომ მათი ანალოგიები ყოველ ეპოქაში იპოვება, და ყველგან, თვით ისეთ არაკებშიც, რომელთაც ერთი შეხედვით მხოლოდ მკითხველის გასართობი ანეგდოტების ხასიათი აქვთ, სულხან-საბა ორბელიანი ადამიანის საღი აზრის, პატიოსნების, ღმობიერების, სამართლიანობის, ერთობის, ფხიზელი გონების აპოლოგეტად გამოდის უგუნურობისა, უსამართლობისა, სისასტიკისა, შუღლისა და უპატიოსნობის წინააღმდეგ.

„სიბრძნე სიცრუის წიგნი“ დაწერილია ხალხური ენით, იმდენად სურათოვანით და სხარტულით, რომ შეუძლებელია, უფრო ლაკონურად აზრის გამოთქმა. ავტორის სტილი მოწმობს, რომ არც მონასტერში ყოფნას და არც უცხოეთში მოგზაურობას იგი არ დაუშორებია ხალხური შემოქმედების ან-

კარა წყაროებისათვის და ის ქართველ ხალხთან ახლო იდგა თავის აზროვნებით და მეტყველებით. მისი ენა, მისი თხრობის ოსტატობა დღესაც წასაბამ ნიმუშად უნდა ჩაითვალოს მრავალ მხრით.

დავით გურამიშვილი

დავით გურამიშვილი ერთ-ერთი ყველაზე ტრაგიკული და ყველაზე მონუმენტური ფიგურაა ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. ვინ შეედრება მას ამ მხრივ? მონღოლთა ეპოქის ისტორიკოსი, ჟამთააღმწერლად წოდებული? იგი დიდი მჭევრმეტყველობით, დიდი ზნეობრივი პათოსით ლაპარაკობს ქართველი ერის ტრაგიკულ ბედზე მეცამეტე და მეთოთხმეტე საუკუნეში, მაგრამ არაფერს გვამცნობს თავის პირად ცხოვრებაზე; და ჩვენ არ ვიცით, რამდენად დაკავშირებული იყო მისი პირადი ბიოგრაფია ერის ბიოგრაფიას. სულხან-საბა ორბელიანი? როგორც მხატვარი და როგორც მოაზროვნე, ისიც იმავე სიმალლეზე დგას, როგორც დავით გურამიშვილი, მაგრამ თავისი არაკების წიგნში ადამიანის ცხოვრებას იმ ფილოსოფიურად მოაზროვნე გონების მწვერვალიდან უცქერის, საიდანაც ნაციონალური ზღუდეები იჩქმალება ან სრულიად ჰქრება და ბოროტება და სიკეთე ერთმანეთს უპირდაპირდებიან როგორც ზოგადი ადამიანური, ზეისტორიული კატეგორიები. დიდად ტრაგიკული პიროვნებანი იყვნენ თეიმურაზ პირველი და ვახტანგ მეექვსე, მაგრამ მათ პოეტური ძალა არ ეყოთ თავიანთი თავის და თავიანთი ეპოქის ტრაგედია მხატვრულად დასრულებული ეპოსის ფორმებში გადმოეცათ.

რა წარმოადგენს დავით გურამიშვილის შთაგონების წყაროს? სრულიად არ შეიძლება ითქვას, რომ ის მწიგნობრული შთაგონების პოეტი იყოს, რომ ის რომელიმე ლიტერატურული ტრადიციის ან, მით უმეტეს, რომელიმე ლიტერატურული